

میزان پذیرش واکسن کووید-۱۹ در ایران: چالش‌ها و راهکارها

پیام اصلی گزاره برگ

این گزاره برگ طبق نتایج مطالعه ای در خصوص وضعیت پذیرش واکسن کووید-۱۹ و عوامل مرتبط با آن در استان تهران است که به ارایه چالش های پذیرش واکسن براساس تجارب گروه های مختلف جمعیتی و ارایه راهکارهایی در ۵ حیطه پرداخته است. نتایج این تحقیق نشان از اهمیت عملکرد دولت و ذینفعان در بخش های مختلف مدیریت کرونا جهت افزایش میزان پذیرش واکسیناسیون در بین اقشار مختلف جمعیت دارد.

مقدمه

اجرای موفقیت آمیز برنامه واکسیناسیون علیه کرونا ویروس فقط منحصر به کارایی و اثربخشی واکسن نیست و علاوه بر وجود یک سیستم بهداشتی منسجم و قوی، نیاز مبرمی به اعتماد عمومی و پذیرش جامعه هدف نسبت به واکسن دارد. مطالعه حاضر با رویکردی تلفیقی (کیفی-کمی بطور همزمان) با هدف بررسی وضعیت پذیرش واکسن کووید-۱۹ و عوامل تعیین کننده آن در کلان شهر تهران طراحی و اجرا شده است.

روش اجرا

در این مطالعه، کلیه افراد بزرگسال ۱۸ ساله و بالاتر ساکن مناطق ۲۲ گانه شهرداری شهر تهران به عنوان جامعه هدف مد نظر قرار گرفت. حجم نمونه برآورد شده برای بخش کمی این مطالعه، برابر با ۱۲۰۰ نفر بود که به روش نمونه گیری چند مرحله ای انتخاب شدند. جهت سنجش وضعیت پذیرش واکسن کووید-۱۹ و تعیین کننده های مرتبط به آن از چک لیست محقق ساخته مطابق با مطالعات جهانی صورت گرفته و گایدلاین سازمان جهانی بهداشت استفاده گردید. در بخش کیفی ۱۰۰ نفر (در هر گروه ۲۵ نفر شامل: سالمندان، ارائه دهندگان خدمات سلامتی، مبتلایان به بیماری های زمینه ای و جمعیت عمومی) بصورت هدفمند انتخاب و پس از انجام مصاحبه های عمیق نیمه ساختارمند با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، اطلاعات تحلیل و نتیجه بخش کیفی استخراج گردید.

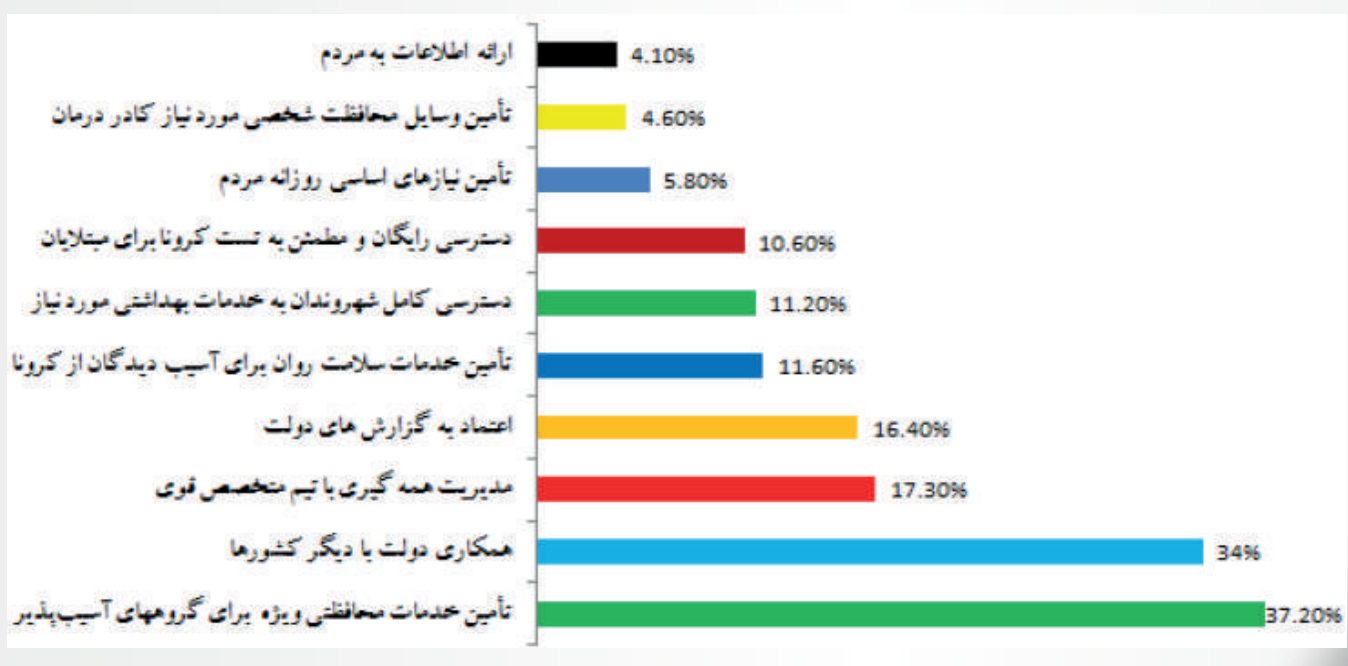
بخش کمی این پژوهشی با حجم نمونه ۱۲۰۰ نفری در شهر تهران انجام شد. میانگین سن در گروه زنان ۴۶/۲ و در گروه مردان ۴۷ سال بود.

تمایل به دریافت واکسن: بطور کلی ۸۳/۶ درصد از شهروندان تهران تمایل به دریافت واکسن کووید-۱۹ داشتند و مابقی نسبت به دریافت این واکسن ابراز عدم تمایل کردند.

از منظر دیگری، با پرس و جو در خصوص نوع واکسن مشخص شد که فقط ۶/۸ درصد از افراد هیچ تمایلی به دریافت واکسن نداشتند، اما ۸۵/۳ درصد واکسن خارجی، ۲۵/۴ درصد واکسن ایرانی و ۹/۶ درصد هر دو نوع واکسن را ترجیح دادند. بر اساس چک لیست استاندارد جهانی نمره کووید-۱۹ (نگرش مردم به عملکرد و مدیریت دولت در حوزه اپیدمی با دامنه صفر تا ۱۰۰)، میانگین ۴۹/۲۳ به دست آمد که بطور معناداری پائین تر از میانگین کل ۲۰ کشور (نمره ۵۲/۹۵) می باشد که نمایانگر عملکرد متوسط ایران در این زمینه است.

بررسی برخی تعیین کننده های مؤثر بر تمایل به دریافت واکسن کووید-۱۹ نشان داد که سالمندان در مقایسه با افراد زیر ۶۰ سال ۷/۱ برابر بیشتر، افراد مجرد در مقایسه با افراد متأهل ۴۶ درصد کمتر و افراد دارای تبعیت دارویی متوسط در مقایسه با افراد دارای تبعیت دارویی پائین، ۴۳ درصد کمتر تمایل به دریافت واکسن داشتند.

شکل شماره ۱: وضعیت ۱۰ عامل مرتبط به نگرش مردم به عملکرد دولت در دوره همه گیری کووید-۱۹

یافته ها ۱. بخش کمی

بخش کیفی مطالعه به منظور تعیین عوامل تأثیرگذار و چالش های مربوط به پذیرش واکسن کووید-۱۹ در ایران و براساس تجارب ۴ گروه شامل افراد دارای بیماری های زمینه ای، جمعیت عمومی، سالمندان و کادر درمان انجام شد. اطلاعات از طریق مصاحبه های عمیق و نیمه ساختاریافته، جمع آوری و با روش تحلیل محتوا کیفی تحلیل گردید. مهمترین چالش ها و راهکارهای ارائه شده از نظر مشارکت کنندگان در جدول زیر آمده است.

جدول شماره ۱: چالش های ارائه شده از نظر مشارکت کنندگان

تجارب بر اساس گروه های مختلف	چالش ها	تجارب بر اساس گروه های مختلف	چالش ها
بر اساس تجارب افراد دارای بیماری های زمینه ای	- تعطل در انجام واکسیناسیون - تهدید اقتصادی- سیاسی- اجتماعی - کاهش میزان دریافت واکسن ناشی از عدم اطمینان - دسترسی به واکسن کافی و قابل قبول - ناتوانی در مهار همه گیری	براساس تجارب کادر درمان	چالش های فردی: - چالش های روحی- روانی - آگاهی کم - بی اعتمادی چالش های مدیریتی: - چالش های دیپلماسی - محدودیت منابع - ضعف در نظارت - اطلاع رسانی محدود - سیاست داخلی - نبود برنامه مدون - چالش های جهانی چالش های فرهنگی: - ورود افراد غیرمتخصص - بی اعتمادی - ایجاد دوقطبی - تشکیک در علم - طرفداران افراطی
بر اساس تجارب جمعیت عمومی	- ضعف در اعتماد اجتماعی - عدم اطمینان به اثربخشی واکسن - عدم اعتماد به اهمیت واکسن کووید-۱۹ - عدم احساس نیاز به تزریق واکسن - عدم اطمینان به عدالت در توزیع واکسن - عدم باور به وجود بیماری	از نگاه گروه های مختلف جمعیتی (۴ گروه)	- ضعف در اعتماد اجتماعی - عدم اطمینان به اثربخشی واکسن - عدم اعتماد به ماهیت واکسن - عدم احساس نیاز به تزریق واکسن - عدم اطمینان به عدالت در توزیع واکسن - عدم باور به وجود بیماری - چالش دسترسی به واکسن کافی و قابل قبول - تأثیرگذاری غیرمتخصصین
بر اساس تجارب سالمندان	- בלاتکلیفی و یا بی تفاوتی نسبت به دریافت واکسن - ترس از عوارض واکسن - بی اعتمادی و انتظار کشیدن برای کسب اطلاعات بیشتر		

۲. یافته ها بخش کیفی

۱. مدیریت اطلاع رسانی مبتنی بر شواهد

- اطلاع رسانی و شفاف سازی درباره اثربخشی و عوارض انواع واکسن های کووید-۱۹
- جلوگیری از انتشار اخبار ضد و نقیض درباره عوارض واکسن
- پاسخ سریع و شفاف به رویدادهای منفی محتمل منتسب به واکسن
- مرور نقادانه مطالعات انجام شده در سطح ملی و بین المللی درباره واکسیناسیون قبل از اطلاع رسانی عمومی
- آموزش متخصصین سامانه ۴۰۳۰ در رابطه با ارائه اطلاعات علمی مرتبط با واکسیناسیون
- تأمین و ارائه شواهد معتبر مبنی بر ایمنی واکسیناسیون پس از تزریق گسترده و بلندمدت واکسن
- لزوم انجام ارزیابی مداوم خطر همه گیری کووید-۱۹
- آموزش و تهیه بسته های اطلاع رسانی درباره واکسیناسیون جهت آگاهی سخنگویان در رسانه های مختلف
- ایجاد سامانه واکسیناسیون کشوری (ثبت دقیق موارد و پیامدها)
- اجتناب از بهره برداری سیاسی از واکسیناسیون و جلوگیری از تنش های ژئو سیاسی

راهکارها

۲. عدالت در واکسیناسیون عمومی

- رعایت عدالت و تجاری نشدن تولید و توزیع واکسن
- توجه به دسترسی واکسن برای افراد پر خطرتر و آسیب پذیر
- جلوگیری از سو استفاده شرکت های دارویی و واسطه ها

۳. مشارکت جامعه و افزایش تعامل با سایر ذینفعان

- اطلاع رسانی عمومی درباره فرآیند تولید و ارزیابی اثربخشی واکسن (داخلی/وارداتی)
- تقویت مدیریت محلی و تفویض اختیار به مدیران محلی جهت اجرای برنامه واکسیناسیون کووید-۱۹
- دادن امکان انتخاب به جامعه از طریق تهیه سبد متنوعی از انواع واکسن ها
- جلب مشارکت سازمان های مذهبی و مردم نهاد در فرآیند واکسیناسیون عادلانه
- استفاده از مشارکت ارائه دهندگان خدمات پزشکی (خصوصاً بخش های غیردولتی) جهت اطلاع رسانی درباره مزیت های واکسیناسیون
- استفاده از مشارکت سازمان های عمومی (شهرداری و دیگر سازمان ها) در تبلیغ و اطلاع رسانی درباره واکسن
- افزایش درک خطر عمومی درباره همه گیری
- اصلاح باورهای نادرست درباره واکسن کووید-۱۹

۴. تأمین واکسن

- حمایت از تولید واکسن داخلی به عنوان اصلی ترین منبع واکسن
- تسریع در اخذ تأییدیه واکسن ایرانی از جوامع بین المللی
- ارتقاء ایمنی، نگهداری و ناوگان حمل و نقل واکسن
- تخصیص منابع کافی جهت ساخت واکسن
- تعامل لازم با سایر کشورهای پیشرو جهت وارد کردن و ساخت واکسن
- دیپلماسی فعال جهت تبادل منابع بلوکه شده برای تأمین واکسن

۵. جلب اعتماد عمومی

- گردش شواهد از طریق پزشکان معتمد
- گزارش رسانه ای تزریق واکسن به افراد سرشناس و بانفوذ
- الگو قرار دادن برخی روحانیون و پیشوایان مذهبی در واکسینه شدن
- استفاده از ظرفیت رسانه ملی در گزارش مستمر و انعکاس واکسیناسیون مسئولین
- اطلاع رسانی دقیق و شفاف در رابطه با چگونگی توزیع عادلانه واکسن
- توجه به مردم روستاها و آگاه سازی افراد صاحب نفوذ در روستاها
- آموزش و اطلاع رسانی درباره فرآیند تولید و ارزیابی ایمنی و اثربخشی واکسن ایرانی
- شفاف سازی مسیرهای توزیع واکسن

راهکارها (ادامه)

در کل به نظر می رسد برای افزایش میزان پذیرش واکسیناسیون کووید-۱۹ در سطح محلی و ملی، باید سطح بهداشت، سطح سواد سلامت و میزان اعتماد عمومی به دولت در نظرگرفته شود و با برنامه ریزی برای افزایش سواد سلامت و به خصوص سواد واکسن، رغبت برای دریافت واکسن را افزایش داد.

در این راستا برنامه ها و استراتژی هایی طرح ریزی شود که با درنظرگرفتن حساسیت مذهبی و فرهنگی، عقاید نادرست درباره واکسن را برطرف کند.

نتایج این تحقیق حاکی از آن است که رضایت پایینی از عملکرد دولت در بخش های مختلف مدیریت کووید-۱۹ وجود دارد. بنابراین اطلاع رسانی به موقع و شفاف،گسترش حمایت های اجتماعی و پوشش های بیمه ای، گسترش دسترسی راحت و ارزان به تست های تشخیصی و امکانات مناسب درمانی، توجه به گروه های مختلف جمعیتی به ویژه گروه های آسیب پذیر و توجه همزمان به ابعاد جسمی، روانی و اجتماعی سلامت می تواند در جهت افزایش سطح رضایت عمومی از عملکرد دولت کمک کننده باشد.

درنهایت انجام ارزیابی مداوم خطر با حضور کلیه ذینفعان، تدوین و پیش بینی سناریوهای آینده و تدوین برنامه پاسخ و مدیریت کووید-۱۹ با استفاده از نتایج ارزیابی مداوم خطر و ارزیابی مداوم مداخلات ملی در حوزه های مختلف توصیه می شود.

نتیجه گیری

این طرح مصوب معاونت تحقیقات دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی بوده است که در سال جاری توسط همکاران رصدخانه اجتماعی کووید-۱۹ انجام شده است.